

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახატებიანი გაზეთი-გაზეთის ყოველ კვირა დღეს

№ 7

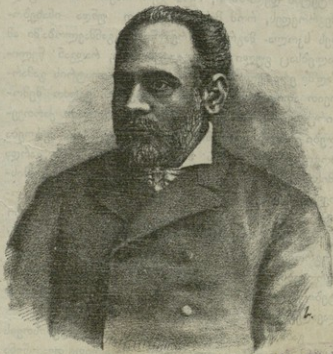
თბილისში, 11 1896 წ.

№ 7

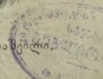
შინაარსი: პროფესორი ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი; —ტ—; ქალთა მოძავალი სკოლის შესახებ; —სხვა-დასხვა ამბები; —საურაღიბო ამბები; დეკემბ. თ. გრ. დადინისა; —ყოვლად საზღვარგარეთო იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის გარდაცვალებიდან მისი წესის აგებამდე; ს—ლისა; —გაბრიელ ეპისკოპოსის ანდერძი; —მოგონება, ლექსი შელიდან; —საგენსიკო და საპროფეს. ინსტიტუტის განაღობის გაბრუნებულთა კრება მოსკოვში; —აიკოს მიტეხება ზარკოვში; —ძველი ღმერთი (დასასრული), ზღაპ. გვარამბისა; —

პროფესორი ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი.

მას წინათ ჩვენ შეიტყუვდნენ გავიზარეთ რამდენიმე ბიოგრაფიული ცნობა ჩვენი ცნობილი მამულიანების შესახებ, რომლის უნაწილიც იუბილე უდღესსაწელით ქ. თელავში, დღეს ჩვენ გვსურს მოკლეთ გავაცნოთ ზნეობრივი პიროვნება ამ დიდად უღი ადამიანისა. მეტათ სამწლით მიგაჩნია ასეთი შრომის შესთვრათ ასრულება, რადგანაც ამისთვის საკმარისი არ არის, რომ ადამიანს კარგით და ასე იცნობდე მით უმეტეს, რომ ვასილ პეტრიაშვილი სრულიად მოკლებულია იმ გარეგან თვალის წამტაც მხარეებს, რომელიც უნებლიეთ იზიდავს უურადლებას. პირიქით, რადგანაც მას პირველით სედავით, მისი მოდერულული სახე და ჩემი ხასიათი თქვენ ძალაუნებურათ გაფიქრებიათ, რომ ეს კაცი თავის დღეში არავის არ ამატებებს არავითარ დანაშაულს, რომ იგი მიუგარებელია და გულმოდგინებისაა. მაგრამ სრულიად საკმარისია რამდენიმე სათითა დაქვით მისთან საუბარში და თქვენ ადვილათ

პროფესორი ვასილ მოსეს ძე პეტრიაშვილი

კაცინობით მის კეთილ გულს და კეთილშობილურ სს-სათოს. მისი საუბარს უოკვლეთის მარტვიან, საქმიანს, დროზე დაზარსილური, მაგრამ ზოგჯერ იუმორით სს-სს. თქვენ უოკვლ სიტუკში გრძნობთ, რომ იგი არ-სოფეს უკან არ დაიხვეს და შეძლებს თავისი სიტუკის ასრულებას, რომ გურჯიანთა დაბლა ინტერესს ვერ გა-იტარებს მას; იგი არის პატრიარქი, რომ იტყვიან, ნ-მდგელი პრინციპის კაცი და მისი უოკვლი უბრალო საქციელიც კი თავის თავით ეთანხმება მის ზნეობრივ პრინციპებს, მას არ ენთხველ უხერხება ეს სიტუკი

თვისი სსსათისა, მაგრამ ჩვენ აქ არ შეკვიდიან ფაქ-ტების მოყვანა. ეს არც საჭიროა. კიდევ ერთი შესაძინე-ვი თვისება ამ ადამიანისა არის სსკავრეული შრომის მოყვარება, და ამ მხრით მას დიდი გავლენა აქვს ჩვენს ქართველ სტუდენტობაზე, რომელიც უოკვლეთის დირექტორად აფასებს მას. პრაფესორთა კოლეგიაში მას ყველა დიდ პატივს სცემს და მართლაც არ შეკვიდიან არ ადვინშიათ, რომ ამხანაგთა და მიწაყეთა შორის მისი ზნეობრივი ავტორიტეტი ქეტით მდლად დგას.

—ტ—

ქალთა მიმადგელი სკოლის შესახებ.

ქალების სკოლის დაარსების საქმე, გგგონია, ერთი ნაბიჯით წინ წადგა, რადგან სათავაღ-აზნაურო ღარიბთა შემევე კომიტეტის ქალთა განყოფილებამ ამოირჩია კომისია, რომელმაც უნდა შეიმუშავოს ქალების სკოლისთვის საჭირო გეგმა, შეადგინოს ხარჯის ვარაუდი და უჩვენოს სახსარი, რომელიც შეინახავს სკოლას. მეტიც, აპრილში, თავაღ-აზნაუროთა საზოგადო კრება ვიდასწვეტს ამ საქმის ზედ-იღბალს.

გვეყო ამდენი მოლოდინი და საქმის უკან წაგ-დებამ მართალია, დიდთ პატივსაცემია ქალთა კო-მიტეტის დედა-აზრი, რომ ჯერ ისეთი თანხა უნდა შეგროვდეს, რომ მის სარგებლით უნდა ინახებო-დეს სკოლა. მაგრამ ამ რვა წლის განმავლობაში ამ ქალებსაც გული უნდა გატებოდათ, რადგან წელი-წელში ერთხელ კონცერტისა და ან თეატრის გამარ-თებით ათი-ათასებს ვერ მოაგროვებენ. კერძო შემო-წირულების იმედს არც უნდა ჰქონოდათ: ქართვე-ლები ერთობა ღარიბნი არიან და, თუ აქეთ შეძლება ზოგა ერთებს, ქეთს ხომ ვერ მოკლებენ! გარდა ამისა, ყველას გული უფრო შესტკივა იმ საქმის-თვის, რომლის ნაყოფს უსახსრობას ხედავს. თო-რემ ახლა ყველა გაიძახის: „რა სკოლა, სად არი სკოლა, ვინ იცის მოვესწრებით თუ არა!“ თანხის მოგროვება ისე, როგორც ქალთა-კომიტეტი ახლა აგროვებს, ამის იქით შეუძლებელი ვახდება, კონცერ-ტებიც აღარ მიიზიდავს ხალხს... და თუ სხვა გზას არ დავაღწევთ, სკოლის საქმე მიიძინებს.

განა ავრე ადგილია ჩვენი ქართველებისთვის თანხის გადადება სკოლისთვის?.. მაგალითი თვალწინა გვაქვს: ჩვენი სათავაღ-აზნაურო სკოლა, რომელსაც ბანკი ყოველ წლივ აძლევს თითქმის მთელ თავის მოგებას, ამდენი ხანია ყველა, დიდი და პატარა,

ცდილობს ამ სკოლის საფუძველზე დაყენებას, თან-ხის შოვნას, მაგრამ აქამდის საკუთარი სახლიც ვერ მოუპოვეს. იშვიათი ქართველი უნდა იყოს, რომ სულით და გულით არ უყვარდეს ეს სკოლა, მაგ-რამ წლითი წლამდე სულ იმას გაიძახიან: ფული საძეფოთი არა გვაქვსო.

ამის მოუხდელათ მინც ვიტყვი, რომ ქალებს სკოლის დაარსება შესაძლოა ახლაც და უსათუთოაც უნდა დეფარსოთ კიდევ, რადგან აუცილებელი სა-ჭიროება მოითხოვს.

თუ ქალთა-კომიტეტი მეტ ენერჯიას გამოი-ჩენს, თუ ახლათ ამორჩეული კომისია გულ-მხურ-ვალეთ მოეცილება საქმეს, თუ ჩვენი მწერლობაც ხე-ლი ხელს მისცემს, მიივიწყებს თავის წერილმანობას, ნამდვილ მოველეობას იკისრებს, გაუძღვება წინ წმიდათა-წმიდა საქმეს, რომ ქართველი ქალები დაუბრუნოს თავის სამშობლოს,—მაშინ არც ერთი ქალი არ ჩამორჩება ამ საერთო საქმეს, ყვე-ლა მათგანი ააფრიალებს დროშას, თავს გამოიღებს და საქმე დამთავრდება. ამ საშუალებით არა თუ ერთი სკოლა—ორი და სამცხე გაიხსნება...

ახლა გადავიდეთ იმაზე, თუ რა გვარი ქალები სკოლა გვესაჭიროება ჩვენ.

ყველა ერთ ხმითი ჩივის, რომ ჩვენი ქალები ქართული ოჯახისთვის გამოსაყენი არ არიან; სო-ფელში ფეხს ვერ იკიდებენ, რადგან ჩვენი სოფლის ავი და კარგი არა ესმითრა; ნამდვილ დედო, შევი-ლის აღმზღვლათ ვერ გამოადგებიან, რადგან თავის სამშობლო დედა ენა არ იციან; ხალხის ჭირ-თავის ვერ შეიტკობენ, რადგან მათთან საერთო არაფერი არა აქეთრა. მიწა-მამული ხელიდან გვეცლება ჩვენი დაუღვერობით, ჩვენი სიღარიბით და ოჯახის ბურჯ-ნი კი გარბიან ქალაქებში, ან საქეფოთ, ან ვითომ შევილების აღსაზრდელთა. აქედან ადვილათ მიხედვებით, რა გვარი სწავლა ესაჭიროება ჩვენ ქალებს: უნდა ზედმიწევნით შეისწავლონ სამშობლო ენა, სამშო-

ბლო ისტორია, სამშობლო ლიტერატურა. ასე დამზადებული შეიყვარებს თავის ხალხს, თავის სამშობლოს, თავის სოფელს. რომ ქალმა ფეხი მოიკიდოს სოფელში, უნდა იქ საქმე გაიჩინოს. ამისთვის საქირა იკოდეს: მფუტკერობა, აბრეშუმის მოყვანა, ყველისა და ერბოს გაკეთება, ბოსტნეულობის საქმე, მცენარეების გამოყენება და სხვა კიდევ ბევრი შესაფერი საქმე. ამასთანავე თითქმის ყოველ სოფელში ესაქიროებათ ანბანის მასწავლებელი, ჭრა-კერვისა, ანგარიშების მკოდნი და აეთა-მყოფებუ მკურნალი.

წუ გვეშინდებათ, მკითხველო, აქ ამდენი საგნები რომ ჩამოეთვალეთ. რასაკვირველია, ერთი არსება ვერ შეითვისებს ყველა ამ კოდნას. ვე იქნება დამოკიდებული თვით ყმაწვილის ხასიათზე და იმ ადგილზე, სადაც მოვლის მას ცხოვრება.

რადგან ასე გვიანდება ამ სკოლის დაარსება, საქირა სხვა წოდების ყმაწვილებიც გავისცნოთ, გარდა სოფელში მცხოვრებლებისა. ტფილისის ქართველობაც დარიბა, ეძებს შეიღებისთვის მკირე ფასიან სკოლებს—და ყურადღებას არ ათხოვებს შეიღების გადაგვარებას.

მაშასადამე, ჩენ ისეთი სკოლა უნდა დეაარსოთ, რომ სოფელიც და ქალაქიც დეაკმაყოფილოთ.

ჩენი აზრით, უნდა გავხსნათ ქალაქის რომელნე განაპირას (ერაზე ემჯობინება, რადგან აქ ფურო ქართველობა ცხოვრებს) პირველ დაწყებითი

ქალების სკოლა პანსიონით, რომელშიაც სწავლა უნდა უდრიდეს გიმნაზიის ოთხ-კლასის სწავლას, მხოლოდ იმ საფუძველზე დაყენებული უნდა იყოს, როგორც ზემოთა ვთქვით: სამშობლო ენის, ისტორიის და ლიტერატურის შესწავლაზე. შემდეგ ყმაწვილები უნდა გადაიყვანონ სპეციალურ კლასებში, გამართლოთ რომელმე სოფელში, თუნდ სკრაში. რადე რა სპეციალურ საგნებს შესწავლიან იქ—ვე იქნება დამოკიდებული სახსარზე და დედ-მამის მოთხოვნილებაზე.

ის ყმაწვილები კი, რომელნიც მოინდომებენ სწავლის გაგრძელებას, გადაეღენ გიმნაზიაშიც, თუ კი საძირკველზე არიან დაყენებული, იმათი გადაგვარება შეუძლებელი იქნება.

მანამ პროგრამის შესახებ სხვას არას ვიტყვი. რაც შეეხება საშუალებას, პირველ დაწყებით სკოლისთვის გვექნება შემდეგი წყარო: ის 15,000 მანეთი, რომელიც მოაგროვებ ქალთა-კომიტეტმა, შემოსავალი პანსიონიდან და გარედან მოსიარულე ყმაწვილებისაგან და ის, რასაც სათავად-აზნაურო ბანკი თავის მოგებიდან გამოიმეტებს.

აბა, დავამთავროთ ამისთანა ფრიად კარგი საქმე, დეაარსოთ ქალებისთვის ისეთი სკოლა, რომ იქ გამოზდილმა ქალებმა დედის რძესთან ერთათ გადასცენ თავიანთ შეიღებს სამშობლოსადმი სიყვარული.

ჩენ კვლავაც დეუბრუნდებით ამ საგანს.

სხვა-და-სხვა ამბები.

გვარეულის მ-ს წერა-კითხვის საზოგადოებამ* პანაშეიდი გადაიხდა განსვენებული ეპისკ. გაბრიელის სულის მოსახსენებლათ ქ. თბილისში. ამავე საზოგადოებამ გავზავნა თავის ორი წიგრი—იე. ელიაშვილი და იე. რატიშვილი ქუთაისის განსვენებულის პატივსაცემლათ და იქ 4 თებერვალს საკათედრო ტაძარში ეპისკ. ბესარიონისა და მთელი კრებულისაგან გადაბდილ იქნა კვლავ პანაშეიდი, რომელზედაც დიდალი ხალხი დასწრება.

ნამდვილათ შეეიტყეთ, რომ განსვენებულ გაბრიელს თავის ძმისწულებსათვის უთხოვია გადაცენ წ. — კ. საზოგადოებას* ის ფული, რაც ნეტარ-ხსენებულის ეპისკოპოსის დასაფლავებას გადაარჩება. ეს ფული კი ას თუმამდე ნაკლები არ იქნება თურმე.

ყველიერის კვირაში გამართული იყო ბალი ქართული დრამატული საზოგადოების სასარგებლოთ. ბალს დიდალი საზოგადოება დესწრო. წმინდა შემოსავალი ას ორმოცდაათ თუმანზე ნაკლები არ არის.

გორის მაზრაში სოფ. მეჯვრისხევეში წიგნთსაცავი დაუარსებია ენ. ეკატერინა გიორგის ასულს ერისთვისას. დამაარსებელი წიგნებით დახმარებას თხოვს ყველა წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების გამოამცემლოთ.

თბილისის ხელოსანებმა ახალი უსტაბაში ამოიჩინეს, რომლის თავანობით ფიქრობენ წიგნთსაცავი

და ბეჩიათა თავშესაფარი დაარსონ. ეს თუ გახორციელეს. ხელოსნებმა, მაშინ ისინი გონებითა და ზნეობრივით მალა აიწვევენ და თავის მდგომარეობის გაუმჯობესობას უფრო მკვირცხალი თვალით დაუწყებენ ცქერას.

* *

სამიწათმოქმედო და სახელმწიფო ქონებათა სამინისტროს განუზრახავს ბარკოვის უნივერსიტეტში გახსნას კათედრები, საიდანაც უნდა ასწავლიდნენ მეურნეობის სხვა-და-სხვა დარგს.

* *

სამთო დეპარტამენტს სასარგებლოდ დაუნახავს წელსვე მოახდინოს საველეოგო გამოკვლევა ართიონის ოლქში კორობისა, ბერტასუა და არდანუჩიანი მდებარე ადგილებისა, რათა შეტყობილ იქნეს, სად და რა ადგილას მოიპოვება ოქრო.

* *

როინი კიდევ ნაპირებიდან გადმოსულა ფოთის ახლო და ფოთს წამის-წამ მეორეთ განადგურებას უპირებს თურმე.

საყურადღებო ამბები.

აჭა. რაჭის მაზრა შედარებით სხვა საქართველოს კუთხებთან ძლიერ ჩამორჩენილია სწავლა-განათლების საქმეში. აქ ხშირათ მოიპოვება იმისთანა სოფელი, რომელშიაც თითქმის ერთ-მა გლეხმაც არ იცოდეს თვის სახელისა და გვარის მოწერა ქართულათ. მიზეზი კი ამისა ვახლავს შკოლების უქონელობა. სამინისტრო შკოლები კი არის აქა იქ სოფლებში. მათი რიცხვი ძლიერ მცირეა. მაგრამ ღეთის იმედით ამას წინეთ ერთი სასიამოვნო ანბავი მოგვიტანეს ქართულმა გაზეთებმა. უწმინდესმა ინოღმა უმაღლესათ დამტკიცებული უქაზი გამოსცა, რომ ყოველ მაზრაში გაიხსნას ბავშვის ხარჯით ორ კლასიანი სასწავლებლები. უქაზში მოხსენებულია: დაუფინება ამ გვარი სკოლებსა უნდა მოხდეს იმისთანა სოფლებში, რომელნიც დაშორებულნი არიან დაბასა და ქაჯაქებს და არა აქეთ სამინისტრო შკოლები.

ჩვენ შეეცაყეთ, მთავრობას განზრახვა აქეს უწმინდესი სინოდისგან დამტკიცებული შკოლა ერთი სოფელ წესში უნდა აავსოს. ეს აზრი დიდად შეერიერი აზრია და დიდად სასარგებლოც იქნება მთელი რაჭის მაზრისათვის, მით უმეტეს, რომ სოფ. წესში დღეს-დღეობით არ არსებს არც სამინისტრო შკოლა და არც სხვა. სამინისტრო შკოლა თუმცა

იყო ამ ორი წლის წინათ, მაგრამ შკოლაცა და სასოფლო კანცელარიაც სოფელს ამბროლაურში გადიტანეს და სოფელ წესისათვის სრულებით უსარგებელია დღეს ის შკოლა. სოფ. წესი ძლიერ კარგი მოხერხებული ადგილია. აქ ძლიერ ადვილათ ისარგებლებენ შკოლით მოწაფეები, იმიტომ რომ სოფ. წესს მრავალი სოფელი აკრავს ახლო-მახლო და მისელა-მოვლა შევირდებს არ გაუქირდებათ; ჰავა და წყალიც შეწერილია; აკრთვე, შუა ადგოლა რაჭის მაზრაში სოფ. წესია. შკოლის ასაშენებელ ადგილს თ. ასლან ერისთავი სწირავს რაოდენიმეს და დანარჩენს კი თითონ სოფლები შესწირვენ. აკრთვე შკოლას დახმარებას პირდება სოფ. წესს მცხოვრები ზურაბ ნიკოლოზის ძე მისინგილი: ამ თავით ოთხას მანეთს შეესწირავ შკოლასა და მერმე ყოველ წლიურ დახმარებას აღმოუქმენო. ადგილობრივი მღ. პლატონ ელბაქიძე იმისთანა კაცია, რომ ის ყოველ თავის ღონისძიებას შკოლას მოახმარს, თუ ეს ასე იქნება, როგორც ხმა გვეხმის. იმედია, ყოველი პირი თავის დაპირებას დიდი სიამოვნებით ასრულებს.

განო ჯიჭინაძე.

* *

ჭიათურა. ნათქვამია, უბედურ კაცს ქვა აღმართ-ში მიეწიაო. სწორეთ ასე მოგდის ჩვენ, ქიათურე-

ლებს. ცოტათი რომ აიწია ქვა-გუნდის წარმოება და შემოგვემტენ მყიდველები, მოიხატა ცოტათი ფასმატ, მაშინ მოგვარდა წყალი, დაატია გზები და წარმოება შეჩერდა. ახლა ძლიერ ევლრსეთ გზის გახსნას და ევოქრობდით, რომ წარმოება ისევ აიწყვედა. მაგრამ ისევ ეს ბედი გვეწვია. დაიწყო თოვა და ეს თერამეტი დღეა, რაც განუწყვეტლივ თოვლი მოდის: ოთხ არშინზე მეტი თოვლი დასდო ქიათურაში, გზები ყოველი მხრით შეიკრა. ბევრი სახლები და ღუქები ჩამტვრია თოვლში. საფულე-ბიდან ეწრაფერი ვასაყიდი შემოაქვთ, ქიათურაში კი, თუ რამე იყო, გამოიღო. ერთი კვირაც არ ყოფილა მიმოსვლა რკინის გზაზე, ამიტომ ვაჭრებმა ვერ მოასწრეს საქონლის მოტანა. დღეს მთელ ქიათურაში თხუთმეტი ცალი პურის ფქვილის მეტი არ მოიძებნება, ეს კი ორი დღის კვრძია, მეტი არა. 29-ს იანვარს ადგილობრივმა ბოქაულმა ბ. არდი-შვილმა, მთელი ქიათურის ხალხი გამოიყვანა და აგრეთვე სოფლის ხალხი შეიწია და ქრის გზას ქიათურიდან სოფ. წიტიკლამდე თავ. სვიმონ დავითის ძის წერეთლის სასახლეამდე. იქიდან უნდათ პურის ფქვილის წამოღება ქიათურაში. თუ ეს საშუალება არ ემზარა ბ. ბოქაულს, ხალხი შიმშილით მოკვდებოდა. სოფლებშიაც ასეთ მდგომარეობაში არიან: თოვლმა ბევრი სახლი სრულდებით დამალა, ძლიერ მიავნო ხალხმა.

სოფ. სევრში 27 იანვარს უცრათ კლდიდან წამოსული თოვლის ზევი დატყვია ორი გლეხის ფარსადან და დათია ცუცკირიძეების სახლს, სახლები სულ დაუმტვრევია. აღამიანის სული, შიგნით მოქცეული და ერთი სტუმრათ მოსული მგზობელი გიორგი ცუცკირიძე იქვე მოუკლავს. ორი კაცი ძლიერ დამტვრეულია, ერთი კალი ცეცხლზე

დაცემულა და დამწვარია. ამ სამის მორჩენის იმედი არ არის, სხვებს კი ზოგს ჭელი აქვს მოტენილი და ზოგს თავი აქვს გატეხილი. მაგრამ სიყვდილით არა უშვით-რა. რამდენმე მოსახლეს ამ სოფელში დაუტოვებია თავისი სახლა და სხვისას დაბინავებულა, ჩვენც ასე არ მოგვეფიქვსო.

რკეის და სალიეთის რკინის გზის სადგურებს შუა იპავეს თოვლში გამომხრჩველი ყმაწვილი კაცი, მცხოვრები სოფ. ზოდისა შორ. მახ. ახნ. დავით მიხეილის ძე გამყრელიძე. შორაპნიდან მოდიოდა თურმე. ხელის ცერი მოქულო ჰქონდა, ჩანს გაჭირებისაგან თვითონვე მოუქმია.

სოფ. მოგვამქ.

* *

26-ს იანვარს ამა მდგომარის წლისა, პირველსა ქამსა, დიღულ გარდაცვალა მღვდელთ-მთავარი იმერეთისა გაბრიელ, შემწყნარე ქერეთთა და ობოლთა, სასწავლებელთა და სასწეულოთა შემწე, მამაკაცი მადლისა გონებისა, განწილილი ფილოსოფოსთა სწავლათა შინა, მაგალითი უბრყვილოა ცხოვრებისა, მშვიდი, მდაბალი, პატივცემული და საყვარელი ყოველთაგან, მამა სამწყურასა და ნათელი განათლებისა, უებრო მქადაგებელი. ოქროვანი სიტყვანი და მოქმედებანი მისნი ემსგავსებოდენ შრომასა დიდთა მათ ჩვენთა წმიდათა მამათასა, რომელთა ისახელეს გაშვენება უფლისა და მცხოვრისა იესა ქრისტეს ეკლესიისა. საუკუნომაც არს ხსენება მისი!..

ღენერალ-ადიუტანტი უგანთლუპუჯესი თაგადი გრიგოლ დადიანი.

ყოვლად სამღვდლო იმერეთის ეპისკოპოსის გამრიგლის გარდაყვლებიდან მისი წესის აგებამდე.

ანგროს 26-ს გარდაიცვალა ჩვენი ქვეყნის უძვირფასესი ვარსკვლავი, ბრწყინვალეთ მანათობელი იმერეთის ეპისკოპოსა გაბრიელი. ამ დროს აქ ბრძანდებოდა ყოვლად სამღვდლო ბესარიონი, საკრებულო ტაძრის დღე. გ. ცაგარეშვილი და სხვა სამღვდლოება, აგრეთვე ნათესავნი ნეტარ-სხენებელი ეპისკ. გაბრიელისა (აქ ორ არშინ ნახევარი თოვლი ძეგს და ამის მიწვენი ყველა ნათესავებუ ვერ მოვიდენ). პირველათ ასე გადაწყვიტეს:

განსვენებულის უკანასკნელი გამოთხოვების დღეთ 4 თებერვლი დანიშნეს. ამავე დროს ღენეშით აცნობეს მისი მეთუფების გადაცვლება, როგორც მაღალ ყოვლად უსამღვდლოეს არჩი-ეპისკოპოსს ელადიძარს, თანაწარა ყველა საჭირო პირებს. ნეტარ-სხენებულ ყოვლად სამღვდლო გაბრიელს მოსხენებული აქვს თავის ანდრძში მისი დასაფლავება გელათის მონასტერში და, რადგან დიდი თოვლის გამო შემუძღმებელი იყო გელათს მისი წასვენება და მასთან რკინის გზაზედაც შეწყვეტილი იყო მიმოსვლა, სადაც მისი მეთუფების პატივისცემელთ არ შეეძლოთ ამ დროს მოსვლა, უკანასკნელათ ამზარება და შენდობის მიღება, — ამისთვის მისი მეთუფების გე-

ლათში გასვენება და დასაფლავების დრო ვადადგეს შემდეგისთვის, გამოარებამდე. თუმცა მრავალი დევმა იქნა მიღებული, რომლითაც თხოულობდნენ ცნობას, თუ რომელ დღეს იქნება მისი მეთუფების გავის დაკრძალვა, მაგრამ შემოსხენებული მიზნით არავისთვის არა უცნობებიათ რა. იანვრის 26-დან თებერვლის სამ რიცხვამდე ყოველ დღე 12 საათზე დიდ პანაშეიღი უხდოდა ყოვლად სამღვდელთა ბესარიონი საკრებულო ტაძრის კრებულთან ერთათ და სხვა ქალაქის სამღვდელთა თანდასწრებით. პანაშეიღი სრულდებოდა ქართულათ, ქართული გალობით, რომელზედაც ყოველთვის ესწრებოდა აუარებელი ქალი და კაცი. ყოველ საღამოს კი ხუთ საათზე საკრებულო ტაძარში იყო პანაშეიღი. რასაკვირველია, მიუხედავად ცუდი ამინდებისა, ხალხი აქაც ბლომათ ესწრებოდა. დანაშინდნ მღოს განსვენებულს სასარებას უკეთხავდა თითო მღვდელი რიგრიგობით, განუწყვეტლივ დღე და ღამე.

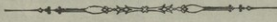
3-ს ამ თვეს, დილის 9 საათზე, სამღვდელთ-მთავრო კარის ეკლესიაზე (ძველი სობორი) შეიკრიბა სამღვდლოება, არქიმანდრიტნი: გელათისა სერაპიონ, რექტორი სემენარისა მ. დიმიტრი, ჯრუჟისა — ბენიამენ, ჭელიშისა — ნიკოლოზი; დეკანოზები: კათედრისა გ. ცაგარეშვილი, კიკნეშვილი, ჭეიშვილი, ღამბაშიძე და სხვა მრავალი სამღვდლოება. ყველანი ერთათ შემოსილნი, ბიარაუების წინ ძლოლით, სამღვდელთმთავრო სასახლეში ჩავიდნენ, თვით მიცალღებულთნ. შემდეგ მობრძანდა ყოვლად სამღვდლო ბესარიონი, შემოსა აქვე და მცირე პანაშეიღი გადაიხადა. შეუდგენ განსვენებულის ცხედარს ზემო მოხსენებულნი არქიმანდრიტნი, დეკანოზნი და გამოასვენეს. კუბოს იქითაქით უდგენ ხელში სერაპინ ქერაბინით სხვა-დაკონნი, რომლითაც ფარვიდენ კუბოს. ამათ წინ მიბრძანდებოდა ყოვლად სამღვდლო ბესარიონ და მრავალი სხვა სამღვდლოება რიგრიგობით დაწყობილი: დიკონნი საცუხლურებით, დიაკონნი ღამბარებით და სხვანი. ამ დროს მისი მეთუფების ქართული გუნდი გალობდა: „მეშვე და მხსნელ და მფარველი მეყვენ მე,“ „ვინა ვიწყო მე გლოვა“ და სხვათა... ამათ წინ გალობდნ ქართულათვე სემინარიის და სათავად-ანაჟირო სასწავლებლის მოწაფენი. პირველი გუნდი გალობდა მ. რ. ხუნდაძის ლოტბარობით, ხოლო მეორე გუნდი მ. ა. გიორგაძის ლოტბარობით. ამათ წინ გალობდა რუსული მაგლობელთა გუნდი კ. მაღრაძის ლოტბარობით. ამგვარი წყობით მისვენეს განსვენებული საკრებულო ტაძარში. ამ ლიტანიობის დროს ყველა ქალაქის ეკლესიებზე იყო განუწყვეტლივი საბელოვიარო რეკა. თუმცა თოვდა, მაგ-

რამ დიდძალი საზოგადოება დაესწრო. ასე წარიდგინეთ, ჯაჭვის ხილთან რომ მიცალღებულს მისვენებდნენ, პროცესია მღვდელთ-მთავრის სასახლეზე უწევდა და ეს მიხეცულ-მოხეცული, ახალი ნაკეთები გზა მთლათ გატენილი იყო ხალხით. წირვა შესარულა ყოვლად სამღვდლო ბესარიონმა შემოსხენებულ სამღვდლოებით. წირვაზე გალობდა სამი გუნდი: რუსულათ კათედრის მაგლობელთა გუნდი, ხოლო ქართულათ სემინარიის მოწაფენი და ეპარქიალური საქალღობა სასწავლებლის მოწაფენი. წირვას დაესწრენ გუბერნატორი და სხვა ყველა წოდების წარმომადგენელი. ეკლესიაში ტვეა აღარ იყო და გარეთ ბულვარამდის გატენილი იყო ხალხით. შუა წირვის დროს შემოიყვანეს უგანათღებულესი თავადი — ღრმათ მოხუცებული დენერალი გრიგოლ დალიანი, რომელიც ვადეყოფნო კუბოს და დიდხანს ქეთინებდა; თავადი დიდი მეგობარი იყო განსვენებულისა და ეს კარგათ იყოდა აქაურმა საზოგადოებამ. ამიტომ ბეგრმა გულით იტირა ამის დანახვზე, თავადი მალე გაიყვანეს სისუსტის მიზეზით. ზიარების დროს გამოვიდა კათედრის დეკ. გ. ცაგარეშვილი და წარმოთქვა გრძობით საცე სიტყვა. მან ცხადათ და გარკვეით განვითარისწინა განსვენებულის ყოველგვარი დეგრა — ქვეყნისა, ეკლესიისა და მართებლობის სასარგებლო. მოხსენია მისი ქადგებიდან აშკრებელი სიტყვები, რომლებითაც სამწყსაში პირველი შესვლის დროს დებდა ფიცს, აღთქმას, ჩემგან არჩეულ სამოღვაწო ასპარეზს, მიზანს არ ევლალატოეო, და მართლაც, ერთი იოტის ოდენათაც არ შეუტკლია ეს აღთქმაო. ერთი სიტყვით, რაკა ყოვლად საფუძელანათ და სანატრულათ დასაბუთა ყოველი მუხლი თავისი სიტყვისა, თქვა ბოლოს: „ყოვლად სამღვდლოე, მამარტე! მე ჩემი უსუსური სიტყვით დღეს არა თუ რამ განმარტება მიეცი შენს ღვაწლს, შენს მოქმედებას, არამედ კიდევაც დავამაზინჯე“ და სხ. ამ დროს გაიხმა ტაძარში საზოგადოათ მზა მადლა ქეთინი ხა იხისა, რომელიც ამ დროამდის თავშეკავებულათ დეროდ სტრემლს. წირვის გათავებას შემდეგ ყოვლად სამღვდლო ბესარიონმა ბძანა მოკლე, მაგრამ ძლიერ საგულისხმო სიტყვა განსვენებულის შესახებ. ამას შემდეგ წაითხულ იქნა განსვენებულის გამოხატობარი სიტყვა, რომელიც ანდერძთან ერთათ დაუწერია განსვენებულს. ამას შემდეგ სიტყვები წარმოთქვეს: სემინარიის რექტორმა მ. დიმიტრიმ, დეკ. ჭეიშვილმა და დეკ. ღამბაშიძემ. სიტყვები მ. რექტორისა და დეკ. ჭეიშვილისა გრძობიერი, საფუძელანის, საკიარი და ცხოვლათ გამოხატველი იყო მისი მეთუფების უკვდავი ღვაწლისა, ხოლო დეკ. ღამბაშიძემ

მოკლეთ შემდეგი აზრი გამოხატა: ძველ დროში, როცა სამღვდელთმთავროთ ირჩევენ ვისმე, დავითებოდენ, ვსურს თუ არა? ეს უკანასკნელი ხშირათ უარს ამბობდენ, რადგან თავის თავს უღირსათ თვლიდნო. აი, ერთ იმათგანს ეკუთვნის განსვენებული ყოვლად სამღვდელთა გაბრიელიცაო. მაშინდელმა მართებლობამ თხოვა მას, რომ მიეღო მღვდელთ-მთავრობა და სამწყსოთ იმერეთის ეპარხიაო. მაგრამ უარი განაცხადა. განსვენებულმა მიტროპოლიტმა ისიღრაგემ დიდათ იმეცადინა შთავერვნება გაბრიელისთვის მღვდელმთავრის ხარისხი მიეღო. განსვენებული ის. მიტროპოლიტი ასე უსაჭიროესათ თვლიდა იმერეთისთვის ამ გვარათ განათლებული თავის მიწის შეილის მღვდელთ-მთავრობას. განსვენებულმა ის. მიტროპოლიტმა, როგორც აქ, საქართველოში ნამყოფმა, კარგათ იცოდა და შეგნებული ჰქონდა აქაური საჭიროება, მაგრამ გაბრიელი ვერას გზით ვერ დაითანხმა და მან სრულიად

სხვა ასაბრეტი აირჩიაო; ბოლოს ჯანგებმა თითქოს დასაჯა იგიო... ამას შემდეგ მან შემოიბრუნა გული და დაეთანხმა მართებლობას მღვდელთ-მთავრობის მიღებაზე და ჩიბაზა იმერეთის ეპარქია, რომელმაც ყოველი მხრით ასე პირნათლათ დაიმსახურაო. ევედრათ ღმერთს, რომ როგორც მაშინ ზრუნავდა მართებლობა ჩვენთვის, დღესაც ისე იზრუნოს და ჩვენთვის სასარგებლო, ჩვენი სულისა და გულის მკურნელ ამის მსგავსი მღვდელთ-მთავარი მოგვენიჭოსო.

ამას შემდეგ საზოგადოება დაიშალა. ხოლო მიცვლებული დაშთება ტაძარში ვიდრე კარგი დარი გამოვიდოდეს და გელათს წასასვლელი გზა გაიხსნებოდეს. ვასვენების დღე გამოაცხადებული იქნება თავის დროზე. ანდერძი, რომლითაც ოც-დაათათას მანეთამდე დაუტოვა სხვა ზღ სხვა დაწესებულებას, წაკითხულ იქნება ვასვენების დღეს წირვას შემდეგს—და.

გაბრიელ ეპისკოპოსის ანდერძი.

(„მწიგნობრობა“ № 2.)

განსვენებულმა მღვდელ-მთავარმა გაბრიელმა დატოვა მოკლე გამოხატვისათ სიტყვა, რომელთაც განსვენებულის სურვილისამებრ წაკითხულ იქნას წესის აკრების დაწესებამდე. აი, ეს სიტყვა:

„სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა.

წყალობითა ღვთისათა, მივალწიე რა მიღრეკილთა დღეთა ცხოვრებისა, გარნა მყოფი სრულსა მესიერებისასა შინა, განვიზრახე დაწერა საკუთარი ხელითა ამა ანდერძისა.

1-ად ესთხოვე შენდობასა, მოტოვებასა ყოველთ, ვინც მიცნობდა, რაცა მათ ვსცოდე, ვაწყენინე, ანუ ეთინცობადა უსამართლოება ვუყუბე. ჩემის მხრით მიუტყვებ და შევეუნდობ ყოველთა, ვინც რამე მაწყენინა, დამჩაგრა, ანუ უსამართლოება მიყუ.

2-ედ ვადლობ და ვაქურთხებ ყოველთა, რომელნი იყენენ სამწყსოთა შინა ჩემთა, გამოვითხოვე მათთვის ღვთისაგან წყალობასა, მშვიდობასა. გულით და სულით ვმადლობ მათ, რომელნი მე მწყალობდენ, მეწუოდენ, ვეუყარდი. ვმადლობ და ვაქურთხებ

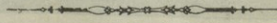
მათ, რომელნი იყენენ ჩემი თანამსახურნი წინაშე ტრაპეზისა, თანაშემწენი მართვასა შინა სამწყსოთა; აგრეთვე შინაურთ მსახურთა, რომელთაგან მრავალითა თვედადებითა და ერთგულებითა მიადვილებდენ უძღურებათა ჩემთა.

მე-3-ედ ვევედრები ყოველთა, რომელნი გაიგონებენ ჩემსა ვადაცვალეზასა, ლოცვა ჰყონ ჩემისა ცოდვილისა სულისათვის. ხოლო სამღვდლოება; ვესავე, წირვასაც შეასრულებს ჩემი სულის განსავენებლათ, ვინაიღგან თითქმის ყოველნი ჩემ ხელთაგან არიან მიმღებნი საღრმთოისა სულის წმ. მადლისა.

მე-4-ედ ხორციელთა ნათესავთა ჩემთა ეუანდერძებ: ყოველთინ სწავლობდენ, შრომობდენ, პატიოსნათ ემსახურებოდენ ღმერთსა, ხელმწიფესა, მოყვასთა, ცხოვრობდენ თანხმობით, ეწუოდენ ურთობერთარს, არ ივიწყებდენ, რომ მათი წინაპარნი უხსოვრისა დროისაგან იყენენ მსახურნი ტრაპეზისა, ატარებდენ პატიოსნათ და შრომით ცხოვრებისა, რაოდენიც შეესძლო იყო, მე ვეწვეოდ მათ, ახლ ესთხოვე ყოველთინ ილიკონ ჩემი სულისათვის.

ეს პირველი ნაწილი ანდერძისა ესთხოვე, ვისაც ჯერ არს, იქმნეს წაკითხულ ნაწირვეებს, ანდერძის ავების წინ“.

(დასასრული იქნება)

ეს მეტაფორული ნახატი „ლეოპოლდო ვინჩის კურთხევა“ ეკლესიის გამოჩენილ მხატვარს რუბენს და არის ბერლინის მუზეუმში.

მ ა გ ო ნ ე ბ ა .

(შედიან).

I

ფლის პირას თელმედა ფიჭვნარი,
 ისმოდა ტალღათ ჩურჩულ-სიმღერა;
 ნიაეს სიერცეში მიძინებოდა,
 შეწერებოდა მას გულის ძვერა.
 ცაზე ღრუბელნი დანაფარდობდენ,
 ზღვა კი მღეროდა ნაზათ ტბილ ძილში.
 და მის სიღრმეში კაშკაშა
 ცისა კამარა ჰკრთებოდა.
 ვგონებ, ეს მყუდრო სალაშო
 მოვლენილ იყო ზეცითა
 და ტურფა, ნაზი სამოთხე
 შემოგვეცინოდა ღებნითა.

II

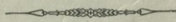
ქარისაგან კი გადმოზნექილნი
 ფიჭვნი ერთმანეთს ვადახვევადენ
 და ჩვენს თავს ზემოთ იბათი შტონი
 ერთმანეთს გულში ჩახუტებოდენ;
 მომხიბლაეთა გვისისინებდა
 ნიაეს სუსტი გულისა ძვერა,
 თითქოს შორს, შორსა წუნარათ ისმოდა
 რაღაც ტიტინი, ჩუმი სიმღერა!
 მაგრამ ბუნებას უძრავს, უშფოთავს
 მკედართა ღუმელი დაებატრონა,
 ვით სდუმს მუდამ ჟამს ყველა მცენარე,
 ზღვის ძირზე რასაც აქავს მყუდრო ბინა!

III

რა ღუმილი! არც ხმა, არც ოხერა
 ამ მყუდროებას არა აშფოთებს,
 და ზეცაკუნას „რაკა-რუკი“ კი
 შემდგარ სიჩუმეს აათკეცებს.

ეს ჩვენს ოცნებას, ამ ტბილზე აათუქარს,
 ტყეს, ტბილი ძილთ გაერმოკუსოსა,
 მიდამოს წყნარსა და დაღუმებულს —
 რაღაცა ზღაპრულ ფერსა ზე-ადებს.
 ჩვენს გარს შეზავდა სათილისმო რამ,
 ნისლმა მოიცვა მთისა წვერები,
 მინდორი, ველი, — და შენც; ძვირფასო,
 გამოგიკროლდა ტბილი გრძნობები;
 მეც კი აქ გულმა წყნარ გამოიღმა,
 განვიცადე მეც ის გრძნობა ტბილი,
 რომ საოცნებოთ შენით მოეწყო
 მთელი მიდამო, მინდორი, ველი!
 თავ-დახრით დიდხანს ხის ქვეშ ვიდექით,
 დაწერებოდათ ლაპლაპა ტბასა:
 შიგ ცის კამარა გამოჰკრთებოდა
 და გენათებდა დაბლიდან ცასა.
 ტუვეც გამოჰკრთოდა ტბისა სიღრმეში,
 ტოტიც ტოტზედა ვადახლოართული —
 ეს იყო უფრო ტურფა, მომხიბლი,
 ვიდრე ნამდვილი ზე-ამოსული.
 ტბისა ძირზედა, ანკარა წყალში
 თვალს გვეხატოდა ზღვისა მცენარე,
 ტბისა ლივლივი და მისი მღერა
 ხან საამური, ხან მომწყინარე!
 ტბისა სიღრმეში კვალთ მოჩანდა
 რაღაც უტნობი, ფერადი ფერი,
 — ეს იყო შეილი ტალღათ ალერსის
 მას სიყვარულთან — სხვა არაფერი!
 მაგრამ ნიაემა წამოუბერა,
 მყის გააქარწყლა ეს მოჩეცება,
 ვით ღვთაებრივი ტბილი სიზმარი
 ვაღვიძებისას ექვის წინ ჰქრება!
 ოჰ! დეე, მუდამ იყავ შევნიერ,
 ვით ტყე, მინდორი ტურფა, მომხიბლი...
 მხოლოთ შენთან არს გული ბედნიერ,
 შენით სულდამულობს ტანჯული სული!

ნ. ანგანი.

საქცხნიკო და სამპროფესიონალი განათლების
 მანერსელებელთა კრება მოსკოვში.

გერ რამდენი ხანია, ჩვენი მხოლოთ იმას
 ვაიძახიან, რომ ჩვენი დაქვეითებისა და ეკო-
 ნომიურათ უნუვე მო მდგომარეობის მიზეზი
 ის არის, რომ სპეციალური, აგრონომული და სა-

ტენიკო ცოდნა არა გვაქვსო. ეს დალოცვილები
 ასე გულ-შემატყვიარნი ჩვენი აუტანელი მდგომარეობისა,
 იმასაც არ ცდილობენ, რომ თავის აზრის
 სინამდვილე და ქეშმარიტება სხვებისას შეუფარდონ.
 ესენი ვით მართლ-მორწმუნე მაჰმადიანნი მხოლოთ
 თავისას ვაიძახიან, ვითა ჯიქია. მათთან გამობაასება
 და გამოკამათება შეუძლებელია — სხვა რასმე დაგწა-
 მებენ და გვერდს ავიღიან. ამიტომ ჩვენი მკითხვე-

ლებისათვის ფრიად საკულისხმო იქნება, თუ რა დასკვნას დაადასაურთო კრება, მოსკოვში წარსულ წელს მომადარი, ამ ჩვენთვისც მართლა რომ საპირფარეო საკითხის შესახებ.

31-ს იანვარს სახალხო კითხვების მმართველ კამისიაში ქალ. ყაიდანოვისამ წაიკითხა მოხსენება რუსეთში სატენიკო და საპროფესიონალი განათლების გამაგრებელთა საზოგადო კრების შესახებ. ამ კრებას თვდაპირველათე იწმინდუენებია, რომ საპროფესიონალი განათლების გაგრძელება წარმოუდგენენ, თუ საზოგადო განათლება არ არის; საზოგადო განათლება საფუძვლათ უნდა დაედგეს საპროფესიონალის და უნდა მას წინ მიუძღოდეს. საპროფესიონალი ცოდნის გაგრძელება იქ არის აღიცილი და ნაყოფიერი, სადაც წინათვე გაგრძელებულია წერა-კითხვა და საზოგადო განათლება, ცოდნა. ხშირათ ამ ჭეშმარიტ მოსაზრებას იფიქრებენ იმიტომ, რომ ცალ-მხრივი მოსაზრებით არიან გატაცებულნი და ჯიუტობენ, ან და იმ მოსაზრებით, რომ საპროფესიონალი ცოდნა „მინე აზრს“ არ ავრცელებს საზოგადოებაში. „ის გაგრძობება, რომ რუსეთი ყოველი მხრივ ჩამორჩა სხვა კულტურულ სახელმწიფოებს, ჩვენი ცუდი ეკონომიური პირობანი, ღრა — გამოშვებითი შიშლილობანი, გადამდები ავთიმყოფობანი (ენიდეები) და სხვა ფუზიკური უბედურებანი, — მიტრით დაკეშირებულია ჩვენს ძირითად მტრთან — ხალხის უმეცრებასთან“, — ასე თქვა თავმჯდომარემ კრებისამ. ამ უმეცრების თავიდან ასაცილებლათ კი საჭიროა სახალხო შკოლები, ეს ცივილიზაციის ფერმენტი, და საზოგადო პირველ დაწყებითი სწავლა. განათლების მხრით რუსეთი სხვა სახელმწიფოებზე ბევრათ უკანა დგას, ამ მხრით იგი სათათრების წინ არის, ე. ი. ბლოდან მეორე აღიცილი უჭირავს. მაშინ, როდესაც ამერიკაში ხალხის განათლებლათ იხარჯება 20000000 მანათი, რუსეთში 2200000, ე. ი. რუსეთში ერთი სულას განათლებლათ მხოლოთ 18 კაპ. იხარჯება. ეს კი ფრიად საწუხარო მოვლენა და ამის ასაცილებლათ ყოველი ღონე უნდა იქნეს მოხმარებული. საჭირო რიცხვი შკოლებისა რომ გაიხსნეს, ამისათვის დაგეპირდება გამოვიღოთ 11 მილიონი მან. ეს რიცხვი კი ღიდი არ არის, იმიტომ რომ იმ გადასახადს, რაც ახლა იკრიბება, 1/3 კაპ. მიგმატება სულზე წელიწადში. ეს მტრედი გამოსადები კი ამ ღიდი მიხნისათვის ვანა დასაშურებელია? ამ გადასახადით კი მტკიცე ნიადაგზე დადება სახალხო პირველ დაწყებითი სწავლა, ურომლისათ ყოველ წარმოუდგენედი და შეუძლებელია, რომ ხალხის ცხოვრება განვითარდეს და სწორე გზას დაადგეს.

„გაუმჯობესობა ხალხის ცხოვრებისა კი — მისი მატელიარული ყთილ-ღღობა, მისი ეკონომიური და პოლტიკური მდგომარეობის გაუმჯობესობა — იმეფ ღონეზე დას, რა ღონეზედაც არის დაყენებული სახალხო ელემენტარული განათლება“. რადგან ასეთი ღიდი მნიშვნელობა აქვს პირველ დაწყებით სწავლას ხალხის მომავლისათვის და სახელმწიფოსათვისაც, ამიტომ აუცილებელი საჭიროა ამ სწავლის გაძლიერება და მტკიცე ნიადაგზე დაყენება. ზოგე შეიძლება იტყვიას, რომ ამის მიღწევას ხელს შეუშლის ის გაგრძობება, რომ რუსეთი მჭიდროთ არ არის დასახლებული და გაშენებ ღი. მაგრამ ეს მოსაზრება არ უნდა იქნეს მიღებული, ამიტომ რომ ნორეგვიაში ხალხი ორჯელ უფრო თხლათ და იშვიათათ მოსახლეობს, ვიდრე რუსეთის შიდა გუბერნიებში, მაგრამ ამან ხელი ვერ შეუშალა ნორეგვიელებსა და მათ სახალხო შკოლები ბლომათ მოიფინეს თავის არე-მარეს.

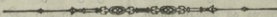
რაკი ასე გამოიჩევა მიზანი და მიმართულება საერთო კრებისა, შემდეგ ეს კრება შეეხოს სხვა და სხვა საშუალებათ, რომელთ წყალობით შესაძლოა სახალხო განათლების გაუმჯობესობა და წინ წაწევა. ასეთ საშუალებათ დასახლებული იყოს: შემოღებული იქნეს საეაღდებულო პირველი დაწყებითი სწავლა; ზოგე იქნება არ ეკანონიოს ეს ვალდებულება და თქვას, რომ ამთ პიროვნების უფლებათა და თავისუფლებას შეეზღუდაეთო. მაგრამ ეს ასე არ არის. ისეთ სახელმწიფოებში, როგორც ინგლისი და ამერიკის შეერთებული შტატებია, სადაც თავისუფლების სიყვარული ყველას ძვალსა და რბილში გამჯდარი აქვს და შესისხლობორცებული, პირველ დაწყებითი სწავლა საუაღდებულოა და ეს არაინ ჭეონია, რომ თავისუფლებას უზიდავენს.

სახალხო განათლების გაუმჯობესობისათვის შემდეგი საშუალებანიც იყო დასახლებული: საჭიროა შკოლა, მუშათათვის საღამოს კურსები, სახალხო კითხვები, წიგნთსაცავები, იაფ-ფასიანი სახალხო წიგნაკები და მოძრავი მუზეუმები. კრებამ განიხილა ცალკე-ცალკე ყველა და იმ დასკვნას დაადა, რომ უნდა კოლოეცენება და იმ დასკვნას დაადა, რომ უნდა ეშუამდგომლოთ, რათა ამ დაწესებულებათ იფრო ერცელი და ფართო საბიელი მიეცეს კანონითა. მაგ. საჭიროა შკოლას პროგრამა უნდა უფრო ერცელი მიეცეს. სახალხო კითხვები უნდა აღიცილობრივი ენებზე იქნეს ნება-დართული. წიგნთ-საცავებშიც უნდა შეეძლოთ ბევრი სხვა რიცხვითი შეიძინან, თორემ ახლა დაკონი და ლექსები გ. რ. აღკმაღლებულია. ბოლოს კრებამ გადაწყვიტა ეშუამდგომლოთ, რომ ნება გვექნეს მთელი რუსეთის პე-

დგოგთა საზოგადო კრებანი მოხდებოდეს ხოლმე დრო-გამოშვებით. როგორც ამბობენო, თქვა ლექტორმა, ეს უკანასკნელი შუამდგომლობა შეწყნარებული იქნებაო. ეს სასურველი გადაწყვეტილება თით ახალ წელს მოგივლოცა თვითონ თავმჯდომარე-მარა,—ამით დააბოლოვა ლექტორმა, ქალ. ყაინ-დანოვისამ.

შემდეგ წაიკითხა თავისი მოხსენება ქალ. სუხოვისამ მე-XII ვანაყოფილების შესახებ. ამ განყოფილებაში სხვა და სხვა რამეებზე ყოფილა მსჯელობა. მაგრამ ჩვენთვის, ქართველებისათვის საგულისხმოა მხოლოდ მსჯელობა იმის შესახებ, თუ რომელი ხელია უმჯობესი—ირიბული თუ სწორი. ბ. ოკორკოვს ვრცელი მოხსენება წაუკითხავს ამის შესახებ და ის აზრი გაუტარებია, რომ სწორი ხელი ბევრათ უმჯობესია. ასეთ წერის დროს თავი, მხრები, ტანი და მკლავები სრულიად ნორმალურათ არის

მოთავსებული, თვალბიჭვი პირდაპირ დაუყრებენ მას, რაც იწერება. ამიტომ ასეთი წერა მისთვის, ვინც სწავლობს წერას, არ არის საზიარო და მანე-ბელი. ამ მოხსენებას დიდი ბაასი და მსჯელობა გა-მოუწვევია და კრება იმ გადაწყვეტილებას დადგო-მია, იშუამდგომლონ, რომ ოჯახის მჭრუნველებმა ში-ანიჯონ სრული თავისუფლება მსწავლელებს სწორი ხელით წერას შემოაღებინას. ეს მოსახრება და გადა-წყვეტილება ჩვენთვის ფრიად საგულისხმოა, რადგან, როგორც ცნობილია, ქართულ წერას სწორი ხე-ლი უფრო ემარჯვება. მაგრამ, ჩვენი უკუღმართო-ბისა გამო, ამ კანონიერსა და საზიარო წერას მტრე-ბი, ვისიც ხელთა არის უფლება, აღმოუჩნდნენ. ეი-სურვიოთ, რომ ეს ვაგბატონები გონებას მოსულაყ-ვენ და სწავლის საქმეში რაღაც მაღალი და საე-ნო მოსახრებანი არ ეხელმძღვანელებიანო.

აკაკის მიგებება ხარკოვში.

კითხველს მოეხსენება, რომ ამ წამათ აკაკი ხარკოვში იმყოფება. 23 დეკემბერს მთელი ქართველი სტუდენტობა რკინის გზის საღ-გურზე შეგებებია აკაკის. მაგრამ ეს მიგებება, ეს რამდენიმე წუთით ლაპარაკი, რასაკვირველია, საქმარ არ იყო ჩვეთვის; ჩვენ ვინდოდნ და მტკბარეიყოფით მასთან ხანჯრძლივი ბაასით, გესურდა გამოგვეცხადე-ბა მისთვის ჩვენი გულის ნადები, ვფიქრობდით, გავგებობარებია ნიჭიერ პოეტისთვის ჩვენი აზრი და მისგანაც მიველო მამობრივი დარიცება. აი, ამ მიზ-ნით საყვარელ მგოსანს ვ იანვარს ვაუფმართეთ ვა-ნშამა, რომელზედაც დაესწრო მთელი აქაური ქარ-თველობა*. ასე გვეწერენ ხარკოვდან, და მართლაც მხოლოდ მას, ვისაც ვამოუცდია, რა არის თავ-ის ქვეყნის მოშორება, შეუძლია მიხედეს იმ სი-ხარულს, დაფასოს იმ გრძინობის სიწიფელებ, რომ-ელსაც იწვევს აღმზიანის გულში იქ, უცხოეთში, ქართველი კაცის შეხვედრა და მეტადრე ისეთი კა-ცისა, როგორიც არის ყველა ჩვენგანისთვის აკაკი წერეთელი. უნდა გამოეტყდეთ, რომ ჩვენი მამშობ-ლო ქვეყანა შორიდან უფრო გვიყვარს და ამ არა ნორმალურ მოკლენას სხვათა შორის, ამტკიცებს ემი-გრანტთა მთელი ისტორია. აქ თითქო უქმდება ის პსიხოლოგიური კანონი, რომელიც გვასწავებს: რო-გორც თვლი შორსაო, ისე გულშიც შორსაო. მე არ შემიძლია საესებით ავიწერო სულიერი მდგომარეობა თვითეული იქ მყოფ ქართველისა*, განავარ-

ძობს წერილს ატორი და მოჰყავს იქ წარმოთქმუ-ლი სიტყვები. სამწუხაროთ, უაღვილობის გამო, ჩვენ არ შეგვიძლია საესებით დასაძამა ამ სიტყვებისა ჭ ვარ-ჩიეთ მკითხველს ვაუფზიაროთ მხოლოდ მათი მინა-არსი, რადგან თვითეული სიტყვა შეგება სხვადა-სხვა მხარეს აკაკის მოღვაწეობისას.

თამადას, ბ. კლ. თოფურიძეს, ვანუმარტავს მნი-შვნელობა ტოლუმბაშისა და მიუმართავს აკაკისათვის შემდეგი სიტყვით: „ჩვენო სასიქადულო და საყვარე-ლო პოეტო, ბ. აკაკი! დღევანდელი დღე ბედნიერი დღეა ხარკოველი ქართველ სტუდენტების ცხოვრე-ბაში, რადგან დღეს მათ პირველათ მიეცათ შემთხვე-ვა უცხო ქვეყანაში დატყბენ თქვენი ლაპარაკით და გამოვიცხადონ თავისი ღრმა პატრიოსტემა და სი-ყვარული თქვენიდამი, რომელიც, ავტო თითქმის ორ-მოცი წელიწადია, რაც ემსახურებთ თქვენს საბრალო-ერს და შრომობთ როგორც სიტყვით, აგრეთვე სა-ქმით, აუზიზღებთ ქართულის გონებას, იწვევთ და აძლიერებთ ქართველის გულში მამულისადმი სიყვარულს. მაგრამ თქვენი დეაწლი არ თავიდან მხოლოდ პოეტური ნაწარმოებით,— თქვენი იყოფთ ჩვენითვის პო-ეტიც, პუბლიცისტიც და პედაგოგიც. არ წამოუყენე-ბია ჩვენს ცხოვრებას ისეთი კითხვა, რომლისთვისაც თქვენ გვერდი აგველოთ და არ მივეცეთ გონიერი, მოუზრიდებელი პასუხი. ამ მოუზრიდებლობამ, შეიძ-ლება, თქვენ მტრებიც მოვაიბოეთ, მაგრამ ვერ წარ-მომიღვევია, რომ ან მათ ძულდეთ. თანამედროვეთა-გან დაუფასებელი და უდროოთ დაკარგული პოეტი მამიასი არ იყოს:

დკი; იცვალის გარემოება,
 თუნდ ხალხის სმამაც მოგეგის წიანი,
 თუთი ნუ იცვლება, შოგა დროება —
 გიგნობენ რომ ხარ ჯამაინა.

მაგრამ თქვენ დიდი ხანია გიცნო მთელმა
 ერმა და ავტო ორმოცმა წელმა განვლო და არ
 გიცვლია ფერი. გისურვებთ ჯანმრთელობას, ღმერთ-
 მა მოგცეთ ენერგია, რომ კელე ემანატროთ ჩვენს
 საბრალო ერს

და უბი მადლიერო
 თქვენსა სასულს გააღმერთებს.

მეორე ორატორმა ბნ ჰიჭინაძემ თავის სიტყვა-
 ში წინ გიმძღვარა თვით აკაის ლექსის აზრი „გუ-
 ლის პასუხი“ და დახასიათა სატირული და ლირი-
 კული მხარე მისი მუშისა. როგორც სატირა, აკაის
 ლექსი „ძმარი“ იყო ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწი-
 ლისთვის, რომელიც გატაცებული პირადი ინტერე-
 სით და მოკლებული ყოველ იდეალურ მისწრაფე-
 ბას, გზაზე ელოდებოდა იმ მკირე ნაწილს ჩვენი საზო-
 გადობისას, რომელსაც თავის სიცოცხლის საგნათ
 გაგზავდა სამშობლოს სამსახური. ყველაზე უკეთესი
 ჩვენთვის ის არისო, დამათვრა ბნ ჰიჭინაძემ თავი-
 სი სიტყვა, რომ

ჭაბუკობა ჰქვინეს, ჭაბუკობა სტევენ,
 ჭაბუკობას გულს ამით უღვსენ,
 სისაისთ და ჩვეულებას
 წინაშართა გვაგონებ ჩვენ.

და უსურვა მრავალკამერ სიცოცხლენ.
 ამას შემდეგ სიტყვა წარმოუთქვამს ბნ ასა-
 თიანს. მოკლეთ გაუხსენებია ის ახალი ხანა ჩვენი
 ლიტერატურისა, როდესაც აკაცი და სხვები გამოვი-
 დნენ საზოგადო აპარებზე. ბნ ასათიანმა მოიგონა
 მამინდელი ახლავადლების პოლემიკა ძველ თაობას-
 თან, მოიგონა კამათობა „ცისკისა“ და „საქართვე-
 ლოს მოამბეს“ შორის და აღნიშნა ყოველი მხრივი
 პროგრესი და წარმატება, რომელიც დაეტყო ენას,
 საზოგადოებას, ლიტერატურას. ამ მოძრაობაში ერ-
 თი უპირველესი ადგილი ეჭრა აკაის და ეს ადვი-
 ლი მან დღემდე შეიჩინა. წარმატება კი, რო-
 მელიც ეტყობა ჩვენს ლიტერატურას, რასაკვირ-
 იეელია, არის სხვათა შორის შედეგი აკაის მოა-
 ნაწყოებისა. ბნ ასათიანმა ასე გაათავა სიტყვა:
 ვისურვებთ, რომ ხანგრძლივი იყოს თქვენი სი-
 ცოცხლე, არ გავეტყობოთ გული ზოგიერთების
 უსამართლო და ცინიკსაგან და ჩვენც აღარ გვისმე-
 ნოდეს;

სულა წულუდი, გულა კრული,
 სსე მჭანრი, თმა ჭანანს,
 ამისთანა სიფოტხლეც კი
 გინდ იყოს და გინდა არა!..

მოგეყავს აკაის, სიტყვა რომელიც მან ბრძა-
 ნა ბნ ასათიანის პასუხათ.

მე დღეს იმდენათ ბედნიერი ვარ თქვე-
 ნი ტუბილი და ალერსიანი სიტყვების გამოგონე,
 რომ ჩემი მხრითაც გულ-ანსით გეტყვიოთ ჩემ
 აღსარებას: თუ არ მეტათ, ნაკლებ—ბედნიერი
 არა ვარ დღეს აქ თქვენთან ყოფნით, ვიდრე ჩემ
 საკუთარ ოჯახში. ამით მე არ მინდა ეთქვა, რომ
 ჩემი ცოლ-შვილი და საკუთარი ოჯახი არ მყავდარს-
 მეთქი. ეს რომ ეინებე იუიჭიროს, შემცდარი იქნება.
 საზოგადოთ ჩვენი თე-და-თავი, პირველი ოჯახი
 მთელი საქართველოა, სადაც მე, ჩემი მხრით, ყო-
 ველი რიგიანი ქართველი, ჩემზე უხერსი, მამათ
 მიმანია, ტოლი—ძმათ და უმცროსი შვილათ, და,
 რასაკვირველია, ამ მრავალ ძმებზე, შვილებზე და
 მამებზე მეტი მართებს ყველას, და მათ რიცხვი
 მეც, ზრუნვა და ფიქრი, ვიდრე მართკო თავის საკუ-
 თარ ერთზე და ორზე? მაშასადამე, ჩვენი ბერი
 დრო რომ ევლარ გადაეურჩინათ ჩვენს საკუთარ
 ოჯახს სასამსახუროთ დიდ ცოდვით და დანაშაუ-
 ლობათ არ უნდა ჩავეთვალის!.. რაც შეეხება პირ-
 დაპირ ჩემ შრომას და ღირსებას, როგორც საზო-
 გადო მოღვაწისას, გადაჯარბებულათ არის დაფსე-
 ბული: მართალია, ავტო ორმოცი წელიწადი შე-
 სრულდა, რაც ევმსახურებე ჩვენს ქვეყანას, მაგრამ
 შეიძლება ბევრეველ კიდევაც შემცდარიყო და,
 რომ უნდოდა, ის ნაყოფი ვერ მომეტანოს?!... ეს
 კი არის მხოლოთ, რომ პირალობა არ უნდა დამე-
 წამოს, რადგანაც საზოგადო საქმეში ყოველთვის
 გულწრფელი და პირდაპირი ყოფილვარა!.. მართა-
 ლია, ბერი ტანჯვა და უსამართლობაც გამომიე-
 ლია, მაგრამ მაგიერთ, ვერ ვიტყვი, რომ სიამოვნე-
 ბაც არ მენახოს. დატრამბებით კი ნუ ჩამოპართ-
 ეყვთ და ბერის ეუყვარავარ ჩვენში და, ესაც არ
 ეუყვარავარ, სრულიად, ხელ-მოწყვეტით არც იმათ
 ექედლვარა!.. ჩემი მტრები, როცა გაბრაზებით მგმო-
 ბენ, ვერ ახერხებენ, რომ ესეც არ დაამატონ ხოლ-
 მე: „რომ ეგებები არ სჭირდეს, რა კარგი იქნებო-
 და“—ო და სხე... ეს რას ამტკიცებს, თუ არ სიყვა-
 რულში ძაღუნებურათ გამოტეხას?!.. და მტრები-
 სავან ესეც დიდა ჯილღოა ჩემთვის!.. ამ მხრით
 კმაყოფილი ვარ და ბედის მადლიერი. რაც შეეხე-
 ბა აქ წამოთქმულ აზრს, ვითომც დღეს მე აქ თქვე-
 თან პირველათ ვიყო, ეს შემცდარი აზრია: მე
 ჩემი მხრით არა თუ აქ, სადაც ჩვენი ქვეყნის მო-

სწავლე შეიღებები არიან, ყველგან ვარ ხოლმე გუ-
ლით და ფიქრით და მგონია, რომ ისინიც უნდა
მხედარდნენ ხოლმე. იდახ, ხშირათ ვარ მათთან, ოც-
ნებით ეგებასები იმაზე, რასაც ახლა თქვენც გეტყ-
ვით: ყმაწვილებო, მე დარწმუნებული ვარ, რომ
თვითთული თქვენთაგანი მოკცულათ აშხადებს
თავის თავს, თვითთული თქვენგანი გამქვეალულია
იმ აზრით, რომ სამშობლო ქვეყნის სამსახურს მო-
ანდამობს მთელი თავისი ძალ-ღონე; საუბედუროთ,
როდესაც სამშობლოში ბრუნდებით, ეს აზრები გა-
ვიწყლებათ, ახლანდელი იდეალები ჰქვითიან და
ცხოვრება მალე დაღს გასუამთ; და ამიტომ გისურვებთ
მე, რომ ცხოვრებას დღედან თქვენი აზრები არ
შეეცვალოს და გულმოადკინეთ გემსახუროთ მამუ-
ლის სასარგებლოთ!..“

ამას შემდეგ ილაპარაკეს კიდევ რამდენიმე
პირმა. მათ შორის ბ. კიკალიშვილმა თავ-ს სიტყვა-
ში გამოთქვა ის აზრი, რომ ჩვენმა პოეტებმა მეტათ
დიდი გავლენა იქონიეს ხალხზე და ეს გავლენა აიხ-
სნება მხოლოდ მით, რომ ხალხის ზედი და უბე-
ღობა შეიღსავეთ კალთით ატარეს, რომ თან-
მათ მესამოცე წლების რუსული კრიტიკისა მათ
უარ ჰყვეს ხელოვნება ხელოვნებისათვის და პოეზია
მჭიდროთ დაუკავშირეს ჩვენს ცხოვრებასაო. სალკე
თესო წარმომადგენელათ ასეთო მომართულებისა ბ.
კიკალიშვილს მიანიჩა იდეა ქვეყანამე, რომელსაც
თავის მოღვაწეობაში, ორატორის სიტყვით, არც
ფიქსთელ არ გადაუხვევია მის მიერ „პოეტში“ გა-
მოთქმული დღეისთვის. ბ. კიკალიშვილმა ფრცოლათ
განმარტა მნიშვნელობა ჩვენი პოეტებისა ჩვენს ცხოვ-
რებაში და უსსურვა დღევანდელობა აკაკის, ილიას,
გ. წერეთელს და რაფ. ერისთავს.

თამადამ დალია ქართული ქალების სადღე-
გრძელო, რომელსაც აკაკიმ დასძინა შემდეგი.

„მე სრულიად ვეთანხმები ბ. თამადას და ამას-
თანავე მინდა დავუმატო რამდენიმე სიტყვა: თუ სხვა

ერს ჰყოლია გამოჩენილი ქალები, არც საქართველო
იყო ღარიბი სასიქაღულო დედნით, რომელთაც
განსაკუთრებით თვისება ის იყო, რომ მათ თავგან-
წირულათ უყვარდათ თავისი სამშობლო. მაგალითე-
ბისათვის შერას წასელა საჭრო არ არის: მოვიგო-
ნათ მზებათუნ ჯაფარიძის ქალი, რომელიც ყოველ-
გვარი სიღამაზით იყო დაჯილდოებული ბუნებისა-
გან; მრავალი ყმაწვილი ცდილობდა მის ქმრობას,
მაგრამ მზებათუნი ყველას უარს ეუბნებოდა. ბოლოს
მზებათუნს მოეწონა ერთი ყმაწვილი და უთხრა: ყო-
ველგვარი ღირსება გაქვს, მხოლოდ ერთი რამ გაკ-
ლია, სანამ შენში არ დაინახავ იმ ღირსებას, მანამ
ვერ შეგირთავო. არ გავუღია დიდხანს; ეს ყმაწვი-
ლი გაჰყვა ერთს წერეთელს და მონაწილეობა მიიღო
ასპინძის ომში, სადაც ერეკლეშემ სამოცი ათასი ლე-
კის ჯარი დაამარტვა. ამ ომში ერთათ სხვა თავგან-
წირულ მამულიშვილებთან ეს ყმაწვილიც სამშინ-
ლათ იქმნა დაქრილი და დასახიჩრებული. რასაკვირ-
ველია, ყმაწვილი ამას შემდეგ ვერ გაბედდა დანა-
ხებოდა მზებათუნს და ყოველი იმედი იმის შერ-
თისა დაჰკარგა; მაგრამ მზებათუნმა დაიბარა ის თა-
ვისთან და შემდეგი სიტყვებით მიმართა: „ა, ეს ხა-
ზი გაკლდა სახეზე და ახლა კი შეგირთავო“. ასეთი
იყვენ ძველი ქალები; ახლა კი არ შეგვიძლია და-
ვიკეთო, რომ ასეთი დედები გვეყვანდეს; უმეტესი
მათანი წერილმანი ინტერესებით არის გატაცებუ-
ლი და საზოგადო საქმეს ყურადღებას არ აქცევს.
ვისურვით, რომ მზებათუნის მსგავსი ქალები გამ-
რავლებულიყვენ ქართველ ქალებთა შორის. ესეამ
ქართველი ქალების სადღევანდელობა..“

შემდეგ ამისა ქ-მა ჯაფარიძისამ აღნიშნა შე-
სანიშნავი წარმატება ქართველ ქალთა შორის.

ბევრმა კიდევ სხვამ გამოთქვა საყურადღებო
აზრი, რომელიც სამწუხაროთ უდავლილობის გამო,
ვერ მოგვეყავს. ნაღამ გაგრძელოდა ვათენებამდის.

ძველი ღმერთი.

(დასასრული *)

ემი აზრით ნაპოლონ III მღვდელმთავრის
წინააღმდეგ ისე ფიქსელი უსამართლობით
არ მოქცეულა, როგორც მისი ბიძა, თქვა
ტიღმორმა. ახლანდელმა ეკისარმა წინააღმდეგ

მღვდელმთავარი დაიცვა, დაიფარა. ამისთვის განა
უნდა ირისხოს?

განა დაიცვა, უფალო ღმერთო!—დაიძახა მწუ-
ხარეთ გრაფმა. საქმის ვარგანი შეხედულებისაგან
ანე მოტყუებულ ხართ. შევეიტყე, რომ ნაპოლო-
ნ III. უფრო მეტი ენება მოუტანა სამღვდელ-
მთავრო რატსა, ვიდრე ნაპოლონმა. მართალია ბი-
ძა მისმა მღვდელმთავარი დაატყვევა, ცხადთ მძლავ-
რობა იხმარა, მაგრამ მისი მისწული მატყუარობი-
თა, მზაკრობით და ქვებუნდობით ეყარობა. მისი

*) ის. „კვალი“ № 6.

მოტყუარი მოქალაქეობა მიზნათ გაუხდა ქრისტიანთ მამას გაცარკვისა.

— თქვენს ხსოვნას შეეკითხეთ! ნაპოლონ III-ის სახელმწიფო ვაჭრები არ არიან, რომ წლის წლობით ცდლობდნენ ეჩვენებთ, რომ მღვდელმთავრისთვის საძვეყნიერო მფლობელობა შეუძლებელი არისა? თვითან კისარმაჲც ხომ თავისი წერილთ გამოაქვეყნა, რომლით უნდოდა, რომ მღვდელმთავრის საკუთრება საბალოთ და სასაზღვოთ სწესილიყო? ხომ საფრანგეთის ძლიერმა მკლავად აწესებ მისკა იტალიის მტაცებელ მთავრობას? ასე ნაპოლონ მესამე მცველ-მფარველი და შემწე ეკლესიის მკარველი არის და მღვდელმთავრის თავისუფლობის მომსაზრებელი იტალიელთაჲან. ამისთანა ბოროტ-მოქმედების მიზნით ლთიურ რისხვას ქვეშ ჩაეარდნილია თვითან და მასთან ერთათ მთელი საფრანგეთი!

— თქვენი ნათქვამი სრულიად ტყუილი არ არის, მიუგო ტიღმურმა, ცოტა რომ დაფიქრებას შემდეგ: რაც რომ ნაპოლონიმა იტალიასთან პირობა დადო, რომლით პიო IX-ეს საფრანგეთის მფარველობა ეხდებოდა, კვისარის ვარსკვლავი კლებამე არის!

იმეუ ღრის ნაპოლონი რამდენი ვაჟიყე, რამდენი მუღარებით ეხედვეს, რომ ხსენებული პირობა არ დადებოდა, თქვა რთელიმა, უბრალოთ! კვისარის ეკლესიის ლეთიური მცველ-მფარველობის მმართველობისა არა რქანს-რა. მაგრამ ბევრს არ ვასწავს უნდა ისხვას, რომ თავისი ეკლესიის შემოქმედების წინააღმდეგ უწინააღმდეგო ძლიერებით და რისხვით ცხოველი არის ძველი ღმერთი!

— ეტყვათ, ნაპოლონი რისხვის ღირსი არის, როგორ შეიძლება მართალი მთელი ერთი ქვეყანა პასუხის-მგებელი იქმნას თავის მფლობელის ცოდვისათვის? უპირდაპირა ტიღმორმა.

— როგორც ერთი, მისთანა მთავარიო, უთხრა რთელიმა. საფრანგეთს რომ ნდომებოდა, შეეძლო ძალ-დატანება კვისარისა, რომ ქრისტიანულათ ემართა. ვარნა მიუშვა ნებაზე, რომ ყოველი უსჯულოება აესრულებიათ. გვაროვნობის მშობლიათ ერთი მცხერ ნაწილი უბრალოთ ზიდა საწმუხნოების გარყვნილობის წინააღმდეგ და ელი დაწინაურა უწმუხნობა, ზნეობის სიწმინდე? ეკვალთ ნაპოლონ III. მიუშვა, რომ თავისი გარყვნილი ზე-გაუღუნვა ეხმარა საბჭედებას, რომელიც ეგრეთ უწმუხნო და ბილწი იყო, როგორც იყო ფილოსოფოსების საბჭედები პირვანდელ ცვალებადობის წინათ, რა რიგათ მოჴმალა და ქრისტიანობის წინააღმდეგის სულით აჴსო მთელი ურდა? ახლანდელი მდგომარეობა ისეთია, რომ საწმუხნოებრივი თანამდებობის მასრულებელი სასულიერო მეიდანზე ვერ შეიძლება დაწინაურებას აღსავლითა. ურდაში ყოველად სრული უწმუხნობა და უურცხვიენისა წარმოართობის სული უფლობის. ერთი სიტყვით ნაპოლონ მესამე საფრანგეთი უზენობის და გარყვნილების უფსკურღში ჩააგდო. ვანა ეს ეკლესიის მღვდელობა არ არის?

უკეთო მე დიდი ხნის აქეთ არ ვიკლავ, რომ სათემო უწყალი ღვეწულობა საწმუხნობას იპოღნათ ენებას არ მისცემენ, რაოდნათაც ენებას მისცემს ეკლესიას ვარული და მზაკვერელი მტრული შემოქმედებით ნაპოლონის მმართველობა საცმარა იყო ჩემთვის ამ საქმის განსჯნობათ! საფრანგეთი ძლიერ ღრმით ჩაეარდნილია. ღეთის გზის გარეთ მეტათ გადასულია, ამისთვის უნდა, რომ ირისხვას. ძველი ღმერთი ისევე ცხოველი არის“.

— რადგან ლაშკარში სამი შეილი ვყავსთ, საფრანგეთის დამარცხებამ უნდა რომ დაგაღონოსთ ორკეცათ, მეგობარო! გამხნველით, იმედი იქონიეთ ჩვენი ჯარის სიზნესა და ჩვენი მხედართ მთავრების ხელოვნებაზე!

მხენობა და ხელოვნება მიუძღორებულ იქმნებთან, რაცა ყოველად ძლიერი რისხვით სამართალზე გამოვა. — თქვა მწუხარეთ რეთელ-გრაფმა. თუმცა ჩვენი საწინააღმდეგეთ პრუსის ყრმათ ურდა გამოსულიყო, კიდევ მაინც ისინი ჩვენზე გამიარჯებდენ!

რალას იცინით! ცოტა მოიცადეთ და ჩვენებას ნახათ, უთუთათ ნახათი?

გრაფის უბედური წინასწარმეტყველებანი ასრულდენ, ერთი მეორეს ზედ მიყვენ ვისცმებურვის, ეგრეტის, სააბრუენის, გერმანელების გამარჯვებანი, და მეც თან მიყემული მისხლის მღვრელი შეგრძობლებანი. ამას შემდეგ ურდათ სიმრალენი გენდნის ოთხკუთხევი გამოქრიედენ. საშინელი ბრძობა ატყდა იქ: თასობით თოფ-ზარბაზნების ქევა-ქუხილი ჰერის აზნაზნებდა და დედა-მიწას არუდევდა, პელვის ციხეც საუფმელით ირხნდა და თანჯარას მინები ილევწეოდენ მსხერევა-მტერევეთ!

ტიღმური საშინლათ აღლევებული იყო. ხოლო რეთელ გრაფი თუმც მწუხარე იყო, მაგრამ მასთან თავმდებოდა „ღეთის ნება იყოსო“. — ამბობდა ხშირათ: ღმერთმა შეიღები შემინახოს და ღრმით ჩაეარდნილ სამშობლოსაც ხელასლავ სიკაცსლეუ დაუბრუნოსა!

ენკენისთვის ორს დილით ტიღმურმა დიდი გაცვირებით ფრანგი მოხელისაგან ცნობა მიიღო, რომ ამ დღეს პელვის ციხეში ნაპოლონი კვისარი და პრუსიის მეფე უნდა ერთათ შეყრილიყვენ: „ღიღუბელი კვისარი საათის ათს აქ მოზრძანებნობ, თქვა—თავის ვალი ასრულა მოხელემ, შემობაზტა ცხენს და საშურათ გაუღდა გზას.

ციხის პატრონი კუთრად გამოვიდა, რეთელ-გრაფის სადგომს მიაშურა.

„უფალი ღმერთო! წარმოიდგინეთ ერთი კვისარს კაცი გამოუგზავნია საცნობელათ, რომ დღეს აქ უნდა მოვიდეს თურმე, დაიძახა: აქ პრუსიის მეფე უნდა ინახებოდა. მე იქ დადებულების მისაღებათ სრულიად სამზადის არა მაქვს-რა. ჯარის მთელი ჩვენი სარჩო საწუთრო აუკლია, შამპანის ღვინის უკანასკნელი ბოთლი დაწრეტლია. მეგობარო, რჩევა მომეცით, ბიბრძანეთ რა ექმნა?

გრაფმა სრულიად თავის გულის მშვიდობა არ

დაარსდა, არც მთელსაქართველოში ანუ გაცილებს გამოჩენილ მწუხარე სიმძიმე შეცვალა!

„საყვარელო, რისთვის გინდათ საქმელო-სასმელო, ვისთვის უნდა ქმნათ ნეტა სამზადისი?—კისარისათვისთა თქვა.—

„დამერწმუნეთ მე, კისარს არაფრის მოთხოვნილება არ ექმნება იმ ღრის, რომ თავის დამარცხებას და ტყვეობას ხელს მოაწერს, დაბეჭდას!“

ტიღმარაო სკამზე დაეშვა.

„უფალო ღმერთო ჩემო! უფალო ღმერთო! იძახდა ხელგებნი ერმანთხე ცემითა. აქ ჩემს სახლშირა, აქ საღვანდეთის კისარმა თავის ხმალი ერთ ამპარტვიანს გამარჯვებულს უნდა გადასცესო. რა სიტყვილის ნახება, რა უბედურებაო!“

ორივე ხელები პირის-სახეზე მიიფარა და ტიროდა მწარეთ!

„დაწყარდით, საყვარელო ბერნარდ, ეუბნებოდა გრავი ნუგვის მიცემითა. ეს ასე უნდა მოხდარიყო: წამოდგენა სანახავი გულის მომწყველი, შემამოთებელი რამ არის, მაგრამ მასთან დამარცხებული და ღვთიური. რადგან ღვთის რისხვის სამართალი უნდა ასრულდეს“. დიად ძველი ღმერთი პეტრეს ტახტის ზეგარდმო მცველ-შეჯარევი ცხოველი არის.

რამდენსამე საათს შემდეგ ეტლი ციხასკენ მოდიოდა მზავალი ჩინებული ცხენოსნებით, მოატნა, შინ შემოვიდა ეტლი. ჯარის მთავრის მკლავზე დანდობილი ეტლიდან ჩამოვიდა ნაპოლეონი III. სარდალის ტანისპოსითა. ავანტიჟო და გამტყდარი ჩნდა, თითქოს ერთ ორ დღეში დაბერებულიყო.

ციხის პატრონმა რამდენიმე სიტყვით მის უბედურულს სტუმარს სალაჟი მისცა. ნაპოლეონმა ცხენოსანთაწინ თავის დაკრით მადლობა გაღუბა. სახლით და ხორკით მრავალ-მათეთქვილივით კიბე შეიარა, რა შევიდა ბაქში უცრათ შედგა იქ, იქყო ერთ მზარეს ცქერა, სადაც წამოსადგი მოხუცებულის ერთი ემშვიდებოდა.

„დატურ თქვენ ხარ, რეთელ-გრაფიო?—ჭკითხა კისარმა მღელვარებით.—მე გახლავარ, თეთ-მპყრობელი ხელმწიფე!“

„პატრონობისა და ტყვეობის დროს ბიძა ჩემთან წასულხართ“. უთხრა ნაპოლეონმა: ხელით უშლი დიქირა და გაიშმა*.

—ოო! დიდებულო ხელმწიფეე—დაიძახა გრაფმა გარემოებათა ზე-გაუთენისაგან ძლიერი, მშუსრამს მე წერილის ის სიტყვა, რომ საშინელი რამ არის ცხოველის ღვთის ხელში ჩაყარდა!

მეკე არის, გრაფო. დიდი სიმართლე გაქვთ ჩემზე ვაგ სიტყვის თქმისა, რადგან ჩემი ძლიერების სწავლის დროსაც მწარე ქვეშაირტებანი არ დამიფარეთ მე! ეგრე არის, არ შემძლია უარისყოფა. თუ იმ დროს მღელვართავრისა გამო თქვენი თხოვნისა და ეყდრებისათვის ყურადღება მიმიქცია, ახლა მე აქ არ ვიქნებოდ!

„ბიძა ჩემის თქმულება სრულდება*: ნუ შეაწუხებთ, ნუ ემძლავრებთ მღელვართავრისა, თვარა შეგებავთ, შეგამუსრავთ თქვენ პეტრეს ტახტის

ღვთიური მცველი შეჯარელობის მრისხველი შრომა; ჩემზე მოწყურნილი მდგომარეობა ამ ქვეშაირტების ახალი ჩეენება არის.

კისარმა ეს თავის თავით თქვა: ერთ წუთს დაღვა, წაედა წინ, შევიდა სადგომში და გაუჩინარდა კარიდან, სადაც უწყო მოლოდინება გამარჯვებულსა. კისარის დარაჯი ბაქში უტლიდა, მწუხარ მწყობრებათ დაყოფილი. ხან-და-ხან ნაპოლეონი ფანჯრის წინ მიდიოდა ცხვირ-პირ ჩამოყრილი, უბედურების მიძიმე ტურით ქვეშ დაცემული!

ხანი გადიოდა, ერცელდებოდა, გამარჯვებული კი არასათ ჩნდა. ოთხი საათი გავლილი იყო, რომ ნაპოლეონს შემაწუხებელ საუკუნეთ უნდა, ერთი სწორით საათის ორზე ცხენოსანი ჯარი ციხის მიყდრზე შემოდგენ და გამჭკირებულნი დაღვენ. შორიდან დაბდავების ხმები გაისმენ. გამარჯვების ხანონი ოთხურეს ქუსდენ. გამარჯვებული მეფე გამოჩნდა თან ხლებული მთავრებისა და მხედრ-მძღვანთა სიმრავლითა. ნაპოლეონი თავის სადგომიდან გამოვიდა, ბაკამის მეფეს წინ მოეგება; ორთავ მთლობელთ რუმით ურთი-ერთს ხელი მისცეს და სადგომში შევიდენ.

ციხის ოთხ-კუთხივ სასაფლაოსგერ სიწმემე უფლობდა, თუმცა იმოდენი სიმრავლე იყო. ყველანი უღრმესათ ჰკრანდენ იმ წუთის სიმძიმეს. აუთლე-ეყელ ბისმარკს გრაფის პირის სახეზედა შინაგანი მღელვარების ნიშნები ჩნდა. მართლაც რანარიო შესანიშნი შემთხვევა იყო მისთანა ხელმწიფის ანახდეული დამარცხება, რომელიც წლის-წლობით ევროპაში მიმდინებლობდა და მთელი ქვეყნის დამოკიდებულებათა შინა წინამძღვრობით მაშეალობდა ხოლმე!

ქარის ამოქროლისაგან გვიფანთ ნამეთა შრალი ჩმა გაისმა თუ არა, ჩეულებსაგან უფრო ჰგრძინეს, ვითამც სამართლის საქმნელათ ღვთის იქყოფნა!

საქმარ ხანი გავიდა. სადგომის კარი გააღო, გამარჯვებული მეფე ვარეთ გამოვიდა მრისხანე და გადაფთხებული, ეიდრე კიბის თავამდის მიჰყეტყვეთ ჩაგარნილი კისარი, იქ დადა, მარცხენ ხელზე თავი დაედა და მარჯვენა ხელში ცრემლებით დასველებული ხელსახოცი ექირა.

მრისხანე მეფე ცხენზე შეჯდა: პატარა ხანს უკან ტყვე კისარს გზას გაულდა!

„ნეტარ თუ მიეღ ქვეყანას ეს ამბავი თავის თვლით ენაბა—დაიძახა რეთელ-გრაფმა, ფანჯრიდან, სადაც იდგა და წამსვლილს თვლილი გაყოფლა ავრე ღოდ ძლიერი მღელვობელი მიღისო დამარცხებული, ტყვეთ ჩაგარნილი, დამტრეულ-დაღწილი საუტუნობის მრისხანე მარჯვენესგან.“

მღვ. გვარამია.
ქვემოთ-გამომტყვედა ახა თ.-წეროლისა